

Taalplan 8K; foar in taalrike gemeente

Cedin ondersteunt en begeleidt in de driehoek

COLOFON

Taalplan Achtkarspelen

Geschreven door:
Drs. Piers van der Sluis
Onderwijsadviseur Cedin
Lavendelheide 21
9202 PD DRACHTEN
T 088 0200300

Namens de werkgroep Taalplan Achtkarspelen
In opdracht van gemeente Achtkarspelen

Buitenpost, november 2020

Inhoudsopgave:

1.	Inleiding	blz. 2
2.	Analyse beginsituatie	blz. 3
2.1	Het belang van taal	blz. 3
2.2	Ontlezing	blz. 3
2.3	Meertaligheid	blz. 4
2.4	Wat is er al	blz. 6
3.	Uitwerking van activiteiten, ideeën en (beleids) voornemens van de werkgroep:	blz. 8
3.1	Functionele geletterdheid	blz. 8
3.2	VVE en VVE-thuis	blz. 8
3.3	De bibliotheek	blz. 10
3.4	Meertaligheid	blz. 10
3.5	Stimuleringsregeling Taalryk 8K	blz. 11
4.	Inkadering	blz. 12
	Literatuurvermelding	blz. 12

1) Inleiding:

Voor u ligt het “Taalplan 8K; foar in taalrike gemeente” opgesteld door de “Werkgroep Taalplan Achtkarspelen”. De gemeente Achtkarspelen heeft Cedin gevraagd om de werkgroep te ondersteunen, de bijeenkomsten te begeleiden en de uitkomsten te vertalen in dit plan. Het plan is geschreven als een vervolg op en een uitwerking van de eerder door de gemeente Achtkarspelen geschreven notitie “Koers op kansen” (2019). In deze notitie spreken de gemeente en het onderwijs van Achtkarspelen de ambitie uit om met een gedegen taalplan voor de periode 2020 en verder, te werken aan de achterstanden op taalgebied in de gemeente.

De werkgroep heeft deze ambitie vertaald naar het plan dat voor u ligt. Het plan biedt handvatten en doet richtinggevende uitspraken om een werkelijke bijdrage te kunnen leveren aan het versterken van het taalbeleid en de taalvaardigheid in de gemeente.

De werkgroep bestaat uit alle stakeholders die binnen de gemeente Achtkarspelen te maken hebben met taal (beleid), onderwijs en kinderopvang. De organisaties die vertegenwoordigd zijn in de werkgroep zijn:

- Stichting voor Christelijk Primair Onderwijs Noventa
- Sintrum Frysktalige Berne-opfang (SFBO)
- Christelijke scholengemeenschap Lauwers College
- Kinderopvang Achtkarspelen BV, Tiko (thuis in kinderopvang)
- Kinderopvang de Hasselbraam, Bernebrege
- Stichting ROOBOL voor openbaar onderwijs
- De bibliotheken Noord, Fryslân
- Gereformeerde Scholenvereniging Noorderbasis

De randvoorwaarden, door de gemeente Achtkarspelen opgesteld, waar het plan in ieder geval aan moet voldoen zijn:

- Het Taalplan 8K moet in lijn zijn met de visie en de doelen die de provincie Fryslân heeft beschreven in het Taalplan Frysk 2030 en aansluiten bij het reeds door de gemeente Achtkarspelen opgestelde plan “Koers op kansen” .
- Het Taalplan 8K moet de doorgaande lijn in opvang en onderwijs bevorderen voor kinderen van 0-18 jaar (voorschool, vroegschool, basis- en voortgezet onderwijs). Daarnaast moet het plan bijdragen aan meer samenhang tussen de visies en activiteiten van de stakeholders uit de werkgroep.
- Het Taalplan 8K moet resultaatgericht zijn en structuur en richting geven aan de ontwikkeling van doelen en activiteiten van de stakeholders, met als doel het realiseren van een kansrijke/ taalrijke gemeente.
- In het plan moet ruim aandacht besteed worden aan meertaligheid en Frysk en de plek die dit in de programma’s van de stakeholders moet krijgen. Er moet een brede, positieve bewustwording bij leerlingen, ouders en professionals op gang gebracht worden en misvattingen dat het Frysk oorzaak zou zijn voor de taalachterstanden in het Nederlands moeten worden weggenomen.
- Het Taalplan 8K moet vooral bijdragen aan een rijk inhoudelijk taalaanbod binnen de gemeente met veel aandacht voor (voor) lezen, begeleiding om de doorgaande lijn te bevorderen, scholing en professionalisering en middelen om dit aanbod te kunnen realiseren.

- Het plan moet richtinggevend uitspraken doen wat het onderwijs en de andere educatieve partners nodig hebben om bovenstaande te kunnen realiseren.

2) Analyse beginsituatie:

2.1 Het belang van taal:

Taal is ons belangrijkste communicatiemiddel. Met een betere taalbeheersing vergroot je je communicatievaardigheid. Niet alleen ben je beter in staat jezelf uit te drukken, je bent ook beter in staat te interpreteren wat een ander bedoelt. Een goede taalontwikkeling heeft direct een relatie met je welbevinden, je cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling.

Veel kinderen spreken thuis een andere taal dan de schooltaal. In Achtkarspelen wordt vooral Fries gesproken, soms ook andere talen, bijv. in migranten gezinnen. Tweetalige kinderen ontwikkelen zich iets anders dan ééntalige kinderen. Echter, in groep 3 of 4 zal een Friestalig kind de Nederlandse taal in principe net zo goed beheersen als een Nederlandstalig kind met dezelfde aanleg en dezelfde sociaal- economische omstandigheden. Bij kinderen met een niet-westerse migratie-achtergrond is dit niet altijd het geval. Binnen deze groep is veel variatie.

In sommige situaties verloopt de taalontwikkeling van kinderen minder voorspoedig dan gewenst. Dit kan te maken hebben met de aanleg van het kind voor taal. Deze kinderen hebben meer behoefte aan een rijk taalaanbod en taalstimulering, zowel op school als in de thuissituatie. Sommige kinderen krijgen die extra ondersteuning in de thuissituatie te weinig, omdat de ouders bijvoorbeeld zelf ook minder aanleg voor of plezier in taal hebben. Ook wanneer ouders zelf de Nederlandse taal niet goed beheersen, kan dat een belemmerende factor zijn in de taalontwikkeling. In deze situaties wordt er vaak weinig voorgelezen en worden minder taalactiviteiten ondernomen (zoals spelletjes en het voeren van gesprekken).

Een voorbeeld moge bovenstaande illustreren. Een kind uit een gezin waar veel gepraat wordt heeft na vier jaar 30 miljoen woorden meer gehoord dan een kind uit een minder taalrijk milieu. Op driejarige leeftijd hebben kinderen uit taalrijke gezinnen een woordenschat van 1.100 woorden, waar dit in taalarme gezinnen minder dan de helft is. Deze achterstand in woordenschat is op latere leeftijd al bijna niet meer in te halen.

Maar ook onder volwassenen is laaggeletterdheid een probleem. In Nederland hebben 2,5 miljoen volwassenen moeite met lezen, schrijven en/of rekenen (Algemene Rekenkamer, 2016). Vaak hebben zij ook moeite met digitale vaardigheden. Dat heeft grote impact op hun persoonlijke leven. Als je niet goed kunt lezen, schrijven en/of rekenen, vind je minder snel een baan, kun je minder gezond leven en heb je minder grip op je geldzaken.

Stichting Lezen en Schrijven is de grootste pleitbezorger als het gaat om gelijke kansen voor iedereen om zich talig te ontwikkelen. Een goede beheersing van de Nederlandse taal is daarbij essentieel. De werkgroep "Taalplan Achtkarspelen" onderschrijft volmondig het motto van de stichting; Onze samenleving wordt sterker als iedereen kan meedoen.

2.2 “Ontlezing”:

Uit cijfers van de gemeente Achtkarspelen blijkt dat ongeveer 16% van de bevolking laaggeletterd is. Dat betekent dat deze mensen daadwerkelijk problemen hebben met de taalvaardigheden lezen en/of schrijven, zodanig dat zij belemmerd worden in hun zelfredzaamheid. Mensen die laaggeletterd zijn hebben minder kansen op de arbeidsmarkt en zijn vaker werkloos. Het kansenbeleid van de gemeente is er op gericht om vooral vanuit preventie dit probleem aan te pakken en achterstanden te voorkomen. Uitgangspunt van het beleid is dat zoveel mogelijk mensen sociaal en economisch mee moeten kunnen blijven doen.

De leden van de werkgroep zien in hun organisaties een tendens van “ontlezing” plaatsvinden. De leesvaardigheid van jongeren gaat achteruit, evenals de motivatie om te lezen en de tijd die eraan besteed wordt. Dit heeft een negatief effect op de taalvaardigheid van leerlingen (woordenschatontwikkeling) en zorgt voor lagere startkwalificaties. Deze trend zien we ook terug in de resultaten van het laatste internationale PISA-onderzoek (2018) waaruit blijkt dat een kwart van de 15-jarigen niet goed kan lezen, terwijl dat 15 jaar geleden nog een tiende was. Hiermee doet Nederland het beduidend slechter dan de andere 15 EU-landen. De teleurstellende scores lijken sterk samen te hangen met het opleidingsniveau van de ouders: sociale ongelijkheid wordt gerepliceerd. Daar komt nog bij dat Nederland slechts 1% excellente lezers kent en dat het leesplezier van de leerlingen lager is dan in alle andere 15 deelnemende EU-landen.

Bovenstaande moge duidelijk maken dat de werkgroep met haar voorstellen een richting voorstaat waarbij het terugdringen van “ontlezing” centraal staat. Er moet daarbij vooral ingezet worden op activiteiten ter preventie en het bevorderen van educatief partnerschap met ouders. Juist het samenbrengen van een opvang/ schoolsituatie en de thuissituatie blijkt van groot belang bij het stimuleren van taalontwikkeling. Welke activiteiten de werkgroep daarbij voor ogen heeft zal in het vervolg van deze notitie duidelijk gemaakt worden.

2.3 Meertaligheid:

De gemeente Achtkarspelen is een echte Friese gemeente. Een groot deel van de bevolking is Frysktalig. Het lezen en schrijven van Frysk wordt door een kleiner gedeelte van de bevolking beheerst. De gemeente heeft in haar taalbeleid staan dat zij randvoorwaarden wil creëren voor het behoud en het versterken van de Fryske taal waarbij drie uitgangspunten centraal staan:

- De gemeente streeft naar gelijkwaardigheid van de talen Frysk en Nederlands.
- De gemeente kiest voor tweetaligheid.
- De gemeente vervult hierbij een voorbeeldfunctie.

Bovenstaande betekent dat de gemeente een voortdurende focus heeft om te kijken hoe tweetaligheid doorontwikkeld en versterkt kan worden in onderwijs en opvang. Zij wordt daarbij gesteund door veel onderzoek, waaruit blijkt dat dat een goede beheersing van de moedertaal een positief effect heeft op de taalvaardigheidsontwikkeling in de tweede en soms ook derde taal.

Vanuit de provincie is beleid geformuleerd in het “Taalplan Frysk 2030”. De ambitie is dat in 2030 alle scholen voldoen aan het zogenaamde A-profiel. Dit betekent dat het aanbod van

de kerndoelen Frysk gerealiseerd moet zijn, maar niet dat alle leerlingen deze doelen ook moeten beheersen. De profielen lopen van A tot en met G. Daarbij houdt een A-profiel in dat het vak Fries aan alle kerndoelen voldoet. Een score op profiel F betekent dat het Fries zich beperkt tot mondeling taalonderwijs en er een positieve attitude is (of wordt ontwikkeld) naar het gebruik van Fries. Een G-profiel heeft alle vrijstellingen, omdat de school zich niet in een Fries taalgebied bevindt (Weststellingwerf en de eilanden).

Zeer recent zijn de bouwstenen voor een nieuw curriculum Frysk vastgesteld. Deze bouwstenen vormen de basis voor de herziening van de kerndoelen voor het leergebied Fryske taal en kultuer. Niet alleen het curriculum Fries wordt vanuit de provincie vernieuwd, ook voor de andere negen leergebieden wordt het curriculum herzien. Dit laatste gebeurt in opdracht van het rijk in het project "Curriculum.nu".

In het denken over meertaligheid is een verandering gaande en daarmee ook over meertaligheid in het (taal)onderwijs. In de preambule van Kurrikulum.Frl wordt duidelijk dat iemand die meertalig is niet meer wordt beschouwd als iemand die verschillende talen naast elkaar beheerst, maar iemand die beschikt over een meertalig repertoire en die daar flexibel gebruik van maakt, afhankelijk van de situatie en het doel van de communicatie. Deze verandering in visie zal ook duidelijk terug te zien zijn in aanbod dat in het nieuwe curriculum wordt ontwikkeld. Er zal meer sprake zijn van een geïntegreerd aanbod waarbij de talen functioneel worden ingezet.

Dit betekent voor de praktijk in onderwijs en opvang dat er voldoende aanbod moet zijn van beide talen en in PO en VO ook van het Engels. Daarnaast zullen we kinderen moeten laten ervaren dat talen gelijkwaardig zijn en zullen professionals zich de nieuwe opvattingen rondom meertaligheid moeten eigen maken.

De verdeling in het Primair Onderwijs in Fryslân rondom de taalprofielen en de daarbij behorende vrijstellingen is als volgt verdeeld.

Tabel 4.2a. Aantal scholen per taalprofiel in het primair onderwijs 2018 (N = 428).

Taalprofiel	Aantal scholen	Percentage scholen	Ontheffing voor:
A	114	26,6	-
B	84	19,6	Schrijven
C	96	22,4	Schrijven en lezen
D	6	1,4	Schrijven, lezen, taalbeschouwing
E	66	15,4	Schrijven, lezen, taalbeschouwing, spreken
F	47	11,0	Schrijven, lezen, taalbeschouwing, spreken, luisteren (attitude blijft over)
G	15	3,5	Alle kerndoelen (alleen Waddeneilanden en Stellingwerfen)

Bron: De provincie Fryslân

In Achtkarspelen is de huidige situatie dat alle peuterspeelzalen tweetalig gecertificeerd (Nederlands, Frysk) zijn. De locaties van de kinderopvang en de Hasselbraam zijn bezig om

zich te certificeren. Daarnaast is een deel van de basisscholen drietalig gecertificeerd (Nederlands, Frysk, Engels). De meeste basisscholen hebben een A- (25%), B- (30%) of C-profiel (30%). Voor de drie scholen voor voortgezet onderwijs zijn taalprofielen van A tot en met D van toepassing. In Achtkarspelen heeft één school een A-profiel, de andere twee hebben een B-profiel.

De werkgroep Taalplan Achtkarspelen heeft bij het opstellen van haar plan en het formuleren van acties met bovenstaande nadrukkelijk rekening gehouden.

2.4 Wat is er al:

De gemeente Achtkarspelen is momenteel al (financieel) betrokken bij een aantal projecten rondom taalbeleid. Deze projecten zijn:

- **Aanpak laaggeletterdheid:**
Achtkarspelen faciliteert ingaande 2019 de aanstelling van een vaste regisseur/aanjager voor de aanpak van laaggeletterdheid. Netwerkpartners zijn bijvoorbeeld werkgevers, uitzendorganisaties, MOA, uitkeringsgerechtigden en consultants die betrokken zijn bij schuldenproblematiek. De aanjager heeft als doel om verbindingen te leggen tussen de partners, mogelijke laaggeletterdheidproblematiek te signaleren en een aanbod te doen voor cursussen voor laaggeletterden.
- **Project Boekstart in de kinderopvang:**
Dit project is een leesbevorderingsprogramma om een stimulerende leesomgeving te creëren op de kinderopvanglocaties. Elke locatie heeft een door de Bibliotheek opgeleide, voorleescoördinator. De leesconsulent van de Bibliotheek zorgt samen met de voorleescoördinator van de locaties voor een jaarplan om ervoor te zorgen dat boeken en voorlezen een plaats krijgen en houden binnen de kinderopvang. De scholing is inmiddels afgerond en de twaalf locaties van Tiko kinderopvang zijn gecertificeerd. Er is een kleine collectie prentenboeken geplaatst op de locatie en de ouders kunnen de boeken meenemen naar huis om thuis voor te lezen.
- **Project boekstartcoach in het consultatiebureau:**
De boekstartcoach gaat het gesprek aan met ouders van jonge kinderen en wil hen enthousiasmeren om de taalontwikkeling van het kind te stimuleren door veel voor te lezen en thuis een rijke taalomgeving te creëren. Zij is aanwezig op alle consultatiebureaus in de gemeente Achtkarspelen, te weten Buitenpost, Surhuisterveen en Kootstertille.
- **VVE:**
Er is een themagroep waarin onderwijs en kinderopvang zitting hebben. Deze themagroep ontwikkelt de activiteiten/ beleid van VVE en VVE-thuis. Bij VVE mogen kinderen die in risicosituaties verkeren extra dagdelen naar de peuterspeelzaal en er wordt gewerkt met een erkend VVE-programma zoals bijvoorbeeld Piramide.

VVE thuis:

Bij VVE-thuis worden de leidsters en leerkrachten getraind om ouderavonden te verzorgen en ouders te leren hoe ze hun kind kunnen stimuleren en ondersteunen in zijn of haar ontwikkeling. Op deze manier vindt er een combinatie van centrum/schoolgerichte en gezinsgerichte taalontwikkelingsstimulering plaats. VVE-thuis vindt nu plaats in Kootstertille, Gerkesklooster en Twijzel.

- NT-project het Taalbad:
Er is een subsidieregeling rondom de opvang van anderstalige leerlingen die echt nieuw binnenkomen. Er wordt gebruik gemaakt van deze regeling door Noventa, Noorderbasis, Roobol en Tiko. De middelen kunnen naar eigen goeddunken worden ingezet voor bijvoorbeeld formatie en of materialen. De enige voorwaarde die aan de subsidie is gesteld, is dat er sprake moet zijn van kennisdeling tussen de deelnemers. De werkgroepleden geven aan dat het goed zou zijn als deze nu nog tijdelijke (wordt elk jaar verlengd) subsidie een structureel karakter zou krijgen.
- De gemeente heeft een tweejaarlijkse regeling beschikbaar voor kinderopvang, basisonderwijs en voortgezet onderwijs voor de aanschaf van Friese boeken.
- Op dit moment wordt (anticiperend) gewerkt aan een uitbreiding van subsidiemogelijkheden voor 'taalstimulering' en verankering daarvan in de gemeentelijke subsidieverordening. In de verordening is tevens een subsidie mogelijk voor meertalige projecten (3-talige school).

Daarnaast loopt er, los van de gemeentelijke betrokkenheid, het project de Bibliotheek op school (dBos). Met de Bibliotheek op school gaan bibliotheken, basisscholen en gemeenten strategische meerjarige samenwerkingsverbanden aan. Het doel is om aantoonbare kwaliteitsverbetering te realiseren rondom lees- en taalvaardigheid en digitale geletterdheid.

De Bibliotheek op school bestaat uit meerdere, flexibel in te zetten bouwstenen. Dit heeft als voordeel dat scholen, samen met dBos de bouwstenen kunnen kiezen waarmee lezen en mediawijsheid in het onderwijs optimaal gestimuleerd worden. Het is geen standaardformule maar een modulair traject dat recht doet aan de lokale situatie, wensen en behoeften. Eén van de bouwstenen is een collectie jeugdboeken in de school. De bibliotheek heeft in alle dorpen waar geen bibliotheekvestiging is een collectie geplaatst. Sommige scholen kiezen ervoor zelf een collectie van de bibliotheek te bekostigen. Bijna alle basisscholen in Achtkarspelen doen mee aan de aanpak de Bibliotheek op school.

3) Uitwerking van activiteiten, ideeën en (beleids)voornemens van de werkgroep:

Zoals eerder aangegeven is het centrale thema van deze notitie het tegengaan van "de ontleding".

De werkgroep heeft haar aanbevelingen rondom het thema ontleding onderverdeeld in vijf aandachtsgebieden. Deze zijn:

1. Functionele geletterdheid
2. VVE en VVE-thuis
3. De bibliotheek

4. Meertaligheid

5. Stimuleringsregeling Taalryk 8K

In het vervolg van dit hoofdstuk zal de werkgroep per aandachtsgebied haar overwegingen, wensen en voorstellen presenteren.

3.1) Functionele geletterdheid:

De werkgroep is van mening dat willen we werken aan het tegengaan van de ontleding we er als allereerste voor zullen moeten zorgen dat kinderen goed kunnen lezen. Preventie van leesproblemen is het allerbelangrijkste om functioneel analfabetisme te voorkomen. De werkgroep stelt hiervoor twee doelstellingen voor:

- 95% van alle leerlingen in de gemeente Achtkarspelen verlaat functioneel geletterd de basisschool. Dat wil zeggen dat zij AVI E6 beheersen. De werkgroep pleit ervoor dat elke basisschool in Achtkarspelen een opgeleide taalcoördinator heeft. Deze taalcoördinatoren zouden o.a. moeten monitoren of bovenstaande doelstelling ook daadwerkelijk gerealiseerd wordt.
- Alle kinderen vanaf groep 2 die risicovol zijn om het aanvankelijk lezen in groep 3 onder de knie te krijgen gaan werken met het evidence-based computerprogramma Bouw!. Elke school heeft een “Bouw!-coördinator” die de leerkrachten en tutores die met het programma werken op een professionele manier kan ondersteunen.

Bovenstaande betekent dat alle scholen de beschikking moeten krijgen over het computerprogramma Bouw! en dat er voor elke school een “Bouw!-coördinator” opgeleid moet worden. Het is te verwachten dat deze investering van de gemeente leidt tot lagere kosten in het zorgdomein, daar het hopelijk tot minder dyslexieverklaringen en behandeltrajecten zal leiden.

3.2) VVE en VVE thuis:

Het blijkt dat de programma's VVE en VVE- thuis succesvol zijn en ook goed werkbaar. De werkgroep is van mening dat het effectiever is om goede bestaande projecten verder uit te bouwen en kwalitatief te verbeteren, dan allemaal nieuwe projecten te initiëren. De werkgroep ziet kansen om de VVE aanpak verder te versterken.

- Er zou meer regie moeten komen op het VVE- gebeuren in de vorm van een professionele projectcoördinator. Deze zou krachtig leiding moeten geven aan de themagroep, activiteiten moeten coördineren, contacten moeten leggen met andere partners, de financiën moeten bewaken, de doorgaande lijn moeten waarborgen, scholing moeten verzorgen/ of laten verzorgen etc. Willen er echt structurele ontwikkelingen/ verdiepingen/ verbeteringen gaan plaatsvinden voor de hiernavolgende voorstellen, dan is deze projectcoördinator in de ogen van de werkgroep een cruciale en eigenlijk onmisbare schakel.
- VVE en VVE-thuis worden nu nog niet in alle dorpen aangeboden. De werkgroep is van mening dat het wenselijk is om dit project zo breed mogelijk uit te rollen naar de andere dorpen.
- Het zou wenselijk zijn om te kijken of er een Friese variant van VVE/VVE-thuis zou kunnen worden ontwikkeld. Een alternatief is om het Fries een duidelijker plek te geven in het VVE- gebeuren. We denken dan bijvoorbeeld aan het structureel aandacht schenken aan de ontwikkeling van de moedertaal (Fries), waarvan we weten dat dit een groot effect heeft op de taalontwikkeling van de tweede taal.
- De werkgroep ziet het als een interessant project om te onderzoeken hoe een

meertalige VVE-thuisvariant voor groep 3-4 ontwikkeld kan worden.

- De werkgroepleden zien mogelijkheden voor professionalisering van de medewerkers van kinderopvang en peuterspeelzalen en leerkrachten groep 1-2 op het gebied van taalinteractie vaardigheden met het programma Tink van Sardes. De mogelijkheden hiervan moeten nader onderzocht worden.
- Voor de, bij het eerste aandachtsstreepje genoemde, VVE- projectcoördinator ziet de werkgroep een belangrijke rol weggelegd in het versterken van de samenhang tussen de verschillende educatieve partijen. De rol van Bibliotheken Noord Fryslân bijvoorbeeld zou in het VVE/ VVE thuisprogramma nog veel meer versterkt en uitgebreid kunnen worden, evenals de al eerder genoemde ondersteuning van de SFBO bij het bevorderen van de meertaligheid. Maar ook de inhoudelijke afstemming tussen voor- en vroegschoolse educatie en de onderbouw van het basisonderwijs. Met name dit laatste kan daadwerkelijk bijdragen aan een ononderbroken ontwikkeling van jonge kinderen bij de overgang van peutergroep naar basisonderwijs.
- Het zou een goede zaak zijn om het programma "Boekenpret" dat nu al in bijvoorbeeld de gemeente Dantumadeel loopt ook uit te zetten in de gemeente Achtkarspelen. De werkgroep pleit voor Achtkarspelen voor een meertalige variant. Boekenpret is een leesbevorderingsprogramma dat doorloopt tot de leeftijd van 6 jaar. Op de peuterspeelzalen, kinderopvang en basisscholen krijgen de kinderen van een groep hetzelfde prentenboek, samen met een speelontdekboek, een periode mee naar huis. In het speelontdekboek staan activiteiten beschreven die ouders samen met hun kinderen thuis uit zouden kunnen voeren. De werkgroep pleit ervoor om hierbij ook Friese boeken in te zetten en wellicht ook anderstalige boeken.
- De werkgroep is een voorstander van het inzetten van anderstalige (Spaanse, Syrische etc.) boeken bij de VVE thema's. De bibliotheek zou hier een rol in kunnen spelen. Het zou de rol van de ouders en de betrokkenheid een aanzienlijke impuls kunnen geven die tevens goed past bij de nieuwste inzichten rondom meertaligheid om juist ook voor te lezen in de moedertaal.
- De werkgroep ziet kansen om een project "Achter de voordeur" te initiëren. Er wordt gedacht aan een mogelijkheid om echt bij ouders thuis langs te komen en ze te ondersteunen bij het voorlezen van kinderen, het spelen van taalspelletjes etc. Er wordt gedacht aan het inzetten van vrijwilligers van bijvoorbeeld Humanitas en van de Pabo van NHL/ Stenden. Een andere mogelijkheid zou kunnen zijn om het programma "Opstap" uit te gaan voeren bij gezinnen die hiervoor in aanmerking zouden komen. Dit zal nader onderzocht moeten worden.

3.3) De bibliotheek:

De werkgroep is van mening dat de rol van de bibliotheek nog aanzienlijk uitgebreid en versterkt zou kunnen worden in het tegengaan van de ontleding en het versterken van geletterdheid. Het project dBos (de Bibliotheek op school) is een goedlopend project, waarvan de werkgroep wederom zegt dat het verstandiger is om dit soort projecten uit te bouwen, dan nieuwe projecten te gaan starten. De werkgroep doet dan ook de volgende aanbevelingen:

- In navolging van de regisserende en coördinerende rol van de projectcoördinator VVE zoals in de vorige paragraaf beschreven zou ook de rol van de leesconsulent

uitgebreid en versterkt kunnen worden. Het motto zou moeten worden: Elke peuteropvanglocatie, elke kinderopvanglocatie, elke school (BO en VO) een leesconsulent.

- De leesconsulent zou meer mogelijkheden moeten krijgen om haar activiteiten op een goede manier uit te kunnen voeren. Dat betekent een uitbreiding van tijd op de locaties, maar ook verdere professionalisering van de leesconsulenten op het gebied van meertaligheid en laaggeletterdheid.
- Het project “Boekstartcoach” dat nu loopt in de dorpen Buitenpost, Surhuisterveen, Kootstertille zou gecontinueerd moeten worden en wellicht verder uitgebouwd kunnen worden.
- De werkgroep ziet mogelijkheden om het succesvolle project dBos (De Bibliotheek op school) uit te breiden naar het voortgezet onderwijs. Het past ook in de visie om voor het voortgezet onderwijs ook een professionele leesconsulent beschikbaar te hebben die de school ondersteunt. Zij kan dan ook in samenspraak met de school projecten initiëren als bijvoorbeeld de schrijver op school (ook voor ouders) en brugklasbezoeken. Ook het plaatsen van een collectie jeugdboeken van de bibliotheek is een mogelijkheid waaraan gedacht kan worden.

3.4) Meertaligheid:

Zoals eerder aangegeven in deze notitie is de provincie Fryslân momenteel zeer actief in het verder versterken van de meertaligheid in het onderwijs. De visie, de doelen en de inhoud worden uitgebreid beschreven in de documenten Taalplan Frysk 2030 en de bouwstenen voor een nieuw curriculum Frysk. De uitgangspunten en doelen zijn in drie punten samen te vatten:

- In 2030 voldoet elke school in Fryslân, en ook Achtkarspelen aan het A-profiel.
- Elke school wordt op maat, passend bij de situatie en context van de school, maximaal ondersteund door de provincie en de haar ondersteunende instellingen om de gestelde doelen te bereiken.
- Meertaligheid wordt gezien als een situatie waarbij de talen niet persé naast elkaar functioneren en aangeboden worden, maar ook verweven met elkaar, waarbij er een flexibel gebruik van de talen is afhankelijk van de situatie en het doel van de communicatie.

De partijen Afûk, NHL Stenden, Cedin, SFBO, Omrop Fryslân, Keunstwurk en Fers zijn momenteel in nauwe samenwerking met de provincie bezig een uitgebreid scholings- en materiaalaanbod te creëren om scholen zo goed mogelijk te kunnen gaan ondersteunen op weg naar het A- profiel in 2030. Aan elke school zal een “skoalstiper” gekoppeld worden die samen met de betreffende school bekijkt wat de school nodig heeft om zich verder te ontwikkelen op het gebied van meertaligheid.

In de werkgroep is gesproken over wat er nodig is om bovenstaande doelstellingen rondom meertaligheid en het Frysk te realiseren. De werkgroep ziet de volgende mogelijkheden:

- Professionaliseren van pedagogisch medewerkers, leerkrachten en docenten VO op het gebied van meertaligheid en vooral op de zienswijze om Frysk en Engels niet als apart vak te zien maar meer te integreren in het totale (leerstof)aanbod en hun praktische handvatten te geven om dit ook te realiseren.

- Professionaliseren van de leerkrachten om de bevoegdheid Fries te halen (Foech Frysk)
- Een goede aansluiting en doorgaande leerlijn tussen primair en voortgezet onderwijs ten aanzien van meertaligheid (Frysk en Engels). Nu wordt er veelal in het VO (als ze binnenkomen) onvoldoende gekeken naar het eindniveau van de basisschoolleerlingen.
- Een doorgaande lijn tussen de peuter -, kinderopvanglocaties, de BSO en de onderbouw van het basisonderwijs aansluitend bij de uitgangspunten en werkwijze zoals die nu al op de opvanglocaties plaatsvindt.
- Native speakers en memmetaalsprekers in peuter -, en kinderopvanglocaties, PO en VO.
- Het opleiden van vakleerkrachten Fries voor basis en VO scholen waar echt een knelpunt zit in het kunnen verzorgen van een kwalitatief goed aanbod Fries.
- Goede (digitale) methodes om het Fries te kunnen aanbieden en een leerlingvolgsysteem dat duidelijk maakt op welk niveau van het Europees Referentiekader voor de talen de leerlingen zich bevinden.
- Zorg voor extra impulsen, waarbij het Frysk veel meer zichtbaar wordt in het alledaagse leven van de leerlingen en dat het beheersen van het Frysk relevant wordt.

3.5) Stimuleringsregeling Taalryk 8K:

De werkgroep is van mening dat de hierboven genoemde punten naadloos aansluiten bij de doelstellingen en ambities van de provincie. Zij ondersteunt ook de visie van de provincie om geen topdownbeleid te voeren, maar in de ondersteuning aan te sluiten bij de situatie van de instelling.

Een aantal van bovengenoemde actiepunten zal vanuit de provinciale ondersteuning gerealiseerd kunnen worden en een aantal ook niet. Om toch ruimte te geven aan de actiepunten die niet direct vanuit de provincie ondersteund kunnen worden, ligt hier een kans voor de gemeente Achtkarspelen om aan haar voortrekkersrol “foar in taalrike gemeente” concreet invulling te geven.

De werkgroep stelt daarom voor om een gemeentelijke “Stimuleringsregeling Taalryk 8K” in het leven te roepen. Een bottomupregeling waarbij alle partners die in de werkgroep vertegenwoordigd zijn subsidie kunnen aanvragen voor een Taalryk project in de gemeente Achtkarspelen gericht op de bevordering van meertaligheid. De aanvraag moet direct verband houden met de hierboven genoemde aandachtspunten, aansluiten bij de uitgangspunten van het meertalige provinciebeleid en niet al (gedeeltelijk) bekostigd worden door provinciale middelen.

Voor wat betreft het PO en VO kunnen de skoalstipers (vanuit de provincie aangesteld) een ondersteunende en regisserende rol vervullen om de vertaalslag te maken naar mogelijke gemeentelijke ondersteuning middels de “ Stimuleringsregeling Taalryk 8K”. Voor wat betreft de kinderopvanglocaties wordt die rol ingevuld door de begeleiders van SFBO. Er zou sterker kunnen worden ingezet op afstemming tussen deze begeleiders en de leescoördinatoren die ook op verschillende locaties actief zijn.

Mogelijke voorbeelden waar de werkgroep aan denkt zijn:

- Aanschaf van Frysktalige boeken voor de peuter- en kinderopvanglocaties, basisonderwijs en voortgezet onderwijs.
- Het vormgeven van een vliegende brigade vakdocenten Frysk op scholen waar het echt lastig blijkt om een gedegen Frysk aanbod te verzorgen.
- Het faciliteren van extra cursussen Foech Frysk mocht daar vraag naar zijn.
- Cursussen Frysk voor pedagogisch medewerkers (doel: verrijken Fries taalgebruik)
- Fryske dichters en schrijvers in het PO en VO.
- Professionalisering van de leesconsulenten op het gebied van meertaligheid
- Het organiseren van ouderavonden rondom Frysk en meertaligheid.

De precieze uitwerking van deze stimuleringsregel moet in een later stadium bepaald worden. De werkgroep is er echter wel van overtuigd dat de gemeente Achtkarspelen op deze wijze naast (maar wel in nauwe samenwerking met) de provincie Fryslân concreet invulling kan geven aan haar ambitie voor een foar in taalrike gemeente.

4) Inkadering:

Samengevat richten de voorstellen van de werkgroep zich, zoals eerder vermeld, op vijf aandachtsgebieden.

- Functionele geletterdheid
- De bibliotheek
- VVE/ VVE- thuis
- Meertaligheid
- Stimuleringsregeling Taalryk 8K

De werkgroep heeft gekeken hoe de ideeën en voorstellen uit dit plan verder ingekaderd kunnen worden. Dit met het idee om het overzicht te versterken en om het plan nog concreter te maken in een vertaling naar de praktijk. Als alle ideeën en voorstellen uit dit plan geclusterd worden, komt de werkgroep tot vier concrete **pijlers** die uitgevoerd zouden moeten gaan worden:

- 1) Het onderwijs zal ondersteund moeten worden in het versterken van de functionele geletterdheid zoals beschreven in paragraaf 3.1.
- 2) Er zou een krachtige, enthousiaste, proactieve VVE- coördinator aangesteld moeten worden om de aanbevelingen uit paragraaf 3.2 vorm te gaan geven
- 3) De bibliotheek moet invulling gaan geven aan de voorstellen zoals verwoord in paragraaf 3.3. Onder welke voorwaarden, met welke middelen en op welke termijn zal nader onderzocht moeten worden.
- 4) Er moet een inhoudelijke afstemming komen tussen provincie en gemeente Achtkarspelen rondom meertaligheid. Zoals eerder vermeld wordt op dit moment op provinciaal niveau gewerkt aan een aanbod om de scholen te ondersteunen de doelen van het Taalplan Frysk 2030 te gaan realiseren. Op het moment dat duidelijk is wat dit aanbod inhoudt, wordt ook duidelijk welke voorstellen rondom meertaligheid uit het Taalplan 8K door de provincie gefaciliteerd worden en welke niet. Wil de gemeente Achtkarspelen daadwerkelijk een voortrekkersrol vervullen in een "Taalryk 8K", dan zal ook zij middelen moeten vrijmaken om de aanbevelingen

uit deze notitie rondom meertaligheid te kunnen realiseren. Dit zou plaats moeten vinden vanuit de eerder genoemde stimuleringsregeling “Taalryk 8K”. Uiteraard zullen daarbij keuzes gemaakt moeten worden. De werkgroep ziet in het coördineren van provinciale en gemeentelijke activiteiten en mogelijkheden een prominente rol weggelegd voor de “skoalstiper” die aan elke school verbonden gaat worden en de begeleiders van SFBO die deze rol vervullen in de voorschoolse sector.

De werkgroep hoopt met deze notitie een beeld te hebben geschetst waar voor de gemeente Achtkarspelen kansen liggen om daadwerkelijk een impuls te geven aan het centrale thema het tegengaan van de “ontlezing” en te komen tot een “Taalryk 8K”.

Werkgroep Taalplan Achtkarspelen
November 2020

Geraadpleegde bronnen:

- Spoelstra, J. (2019). Koers op kansen. Buitenpost: Gemeente Achtkarspelen.
- Gubbels, J., e.a. (2018). Programme for International Student Assessment. Enschedé: Universiteit Twente
- Walsweer, A. , e.a. (2018). It is mei sizzen net te dwaan; rapport Taalplan 2030 Frysk. Leeuwarden: Porvinsie Fryslan.
- Terpstra, F. e.a. (2020). Bouwstenen voor een curriculum. Frl; preambule. Drachten: Cedin.
- Steenstra, H. (2019). Notitie Fries op de scholen van Noventa in Achtkarspelen. Buitenpost: Noventa.
- <https://www.grip.frl>
- <https://www.kurrikulum.frl>.
- <https://www.lezenenschrijven.nl>